

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Erdbrug en 'Si tard'

Buiten stormt het, de bomen waar ik op uitkijk schudden heen en weer en de steeds terugkerende regenvlagen zijn zo intens dat op mijn toch wel drukke plein geen mens, noch hond of verkeer te bekennen valt.

Voor mij op tafel ligt de *Codex Nederlandse-Limburgse toponiemen* van Arthur Schrijnemakers: een 951 pagina's tellend boek dat de motieven van naamgeving van 1160 plaatsnamen in Limburg probeert te achterhalen. Deze codex, gestoken in een donkerbruine kaft met gouden letters, is in oktober 2014 uitgekomen in een oplage van 200 exemplaren uitgegeven door de Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen (SCHUG) en de tweede druk komt eraan.

Het woord *codex* - van het Latijnse *caudex* 'houtblok' - betekent niet meer dan dat het boek gebonden is en de informatie erin gebaseerd op historische bronnen, 1425 in totaal.

Schrijnemakers, psycholoog, filosoof en historicus, is nu 97 jaar, woont sinds 1952 in New York en heeft zijn hele leven historische gegevens over plaatsnamen in Limburg verzameld en vastgelegd.

Wat opvalt, is dat het achterhalen van een oorspronkelijk motief voor een plaatsnaam nooit eenvoudig is. Een voorbeeld als Erdbrug (*Sevenum*) is een uitzondering. Erdbrug is de naam van een hoeve. Voor deze hoeve lag een groot ven en daardoorheen was een moerasbrug van hout en zoden aangelegd, die in de volksmond 'erdrbrug' genoemd werd. Hasselt bij Velden is ook duidelijk. Deze plaatsnaam uit het jaar 1326 komt van *hassel* (hazelnoot) gecombineerd met het achtervoegsel *-t* dat een verzameling aanduidt. Hasselt betekent dus een 'groep hazelaars'.

Maar nu lastige plaatsnamen zoals Venlo, in de veertiende eeuw Venle, in de vijftiende eeuw Venlo en Venloe, daarna Venlo en ook wel Venloo. En ook wel Venlen, Vendle, Vendelo, Veenloe, Vennelon (jaar 1000), Venla (jaar 1170). In 1653 dacht men dat Venlo genoemd was 'na zijn turfachtigen en veenighen grond', want ven betekende toen 'veen of moeras'. Maar ven kan ook een 'klein meertje in de heide' betekenen en

niet alleen veen. 'Lo', het tweede deel van Venlo kan verwijzen naar 'bos', maar ook preciezer naar 'open plek in het bos' of 'poel, plas, moeras, zompig gebied en natte weide', dus de naamkundigen verschillen door de eeuwen heen van mening wat 'lo' nu precies betekent.

Venray heette vroeger Rothe (jaar 1206), Rode en Rodhe (dertienste eeuw), Venrode (vijftiende eeuw), Raede, Venraed (1484) en Venray in 1490. Het centrum van Venray is al vanaf 700 bewoond. Het woord rode duidt op een plaats waar bomen of struiken met wortels en al zijn ge-

roid. Ven in Venray (hetzelfde ven als in Venlo) werd niet door de (streek)bewoners zelf aan Rode toegevoegd. Bewoners zeggen nu nog rooj tegen Venray; ven komt in het lokale dialect niet voor. Venray heette eeuwenlang Rode maar buitenstaanders vonden het nodig om Rode te onderscheiden van (Sint-Oedens)Rode en (des Hertzen)Rode (=Herzogenrath). De juiste betekenis van Venray is 'de

nederzetting Ray bij het veenmoeras'.

Maar nu Sittard of Sitter, Sithert, Siter, Zitterne, Ziterne (twaalfde eeuw), Siterre (dertiende eeuw), Zittart en Sittert (veertiende eeuw). Mogelijke verklaringen voor de naam Sittard beslaan 16 pagina's in de codex. Maar volgens Schrijnemakers komt Sittard het meest waarschijnlijk voort uit 'Sît(er)' dat het aan de 'zijde van de berg' gelegen terrein betekent ofwel 'bergflank'. De kern van de (latere) stad Sittard ontwikkelde zich bij een oversteekplaats aan de Geleenbeek. Aangezien de oevers van die beek moerassig waren, werd die oversteekplaats gekozen waar de heuvel Kollenberg de Geleenbeek het dichtst benaderde, dus waar de moerassen het smalst waren.

De meest tot de verbeelding sprekende verklaring van de plaatsnaam Sittard vind ik die van schrijver Felix Rutten. Karel de Grote zou eens aan het eind van de jacht op de deur van een boshut geklopt hebben in wat later Sittard zou heten om de terugweg naar Aken te vragen en ook hoe laat het was. Toen het antwoord luidde: 'Een uur na zonsondergang' zou de keizer in hoftaal gezegd hebben: 'Si tard' oftewel 'Zo laat'?

TAALCULTUUR

LEONIE CORNIPS

l.cornips@mgl.nl